מסורת באכילת בהמות עופות חיות ודגים

פרק א: מסורת ונאמנות על אכילת מיני בעלי חיים כשרים

פרק ב: תרנגול הודו

פרק ג: שור הז'בו

פרק ד: מסורת באכילת דגים

לאחרונה התפרסם בכלי התקשורת, שקבוצת מדענים ייצרו בתנאי מעבדה מין חדש של דג, שהחומר הגנטי שלו נלקח מדג לא כשר, אך בצורתו החיצונית הוא דומה לדג סלומון, ויש לו סנפיר וקשקשת.

למקרא הידיעה נזכרתי בביקורו של ידידי רבי נתן קמינצקי בלוס אנג'לס, סמוך לזמן שבו מציינים בארצות הברית את 'חג ההודיה' [Thanksgiving] אשר בו נוהגים לאכול תרנגול הודו [בשיעור אחר ביררנו האם יש במנהג זה איסור "לא תלכו בחוקות הגויים"]. תוך כדי שיחה סיפרה הרבנית קמינצקי כי במשפחתם מקובל מאביהם רבי יעקב, ראש ישיבת תורה ודעת, לא לאכול תרנגול הודו מכיון שאין "מסורת" על אכילתו [למרות שיש לו סימני טהרה].

מתוך כך נתתי אל לבי לברר סוגיא זו, מה פשר ה"מסורת" הנצרכת להתיר אכילת בהמות, עופות וחיות שיש בהם סימני הטהרה. והאם גם באכילת דגים יש צורך ב"מסורת".

פרק א: מסורת ונאמנות על אכילת מיני בעלי חיים כשרים

סימני כשרות בבהמות ועופות

א. בפרשת ראה (ספר דברים פרק יד) מפורטים בתורה בעלי החיים המותרים והאסורים באכילה למיניהם.

סימני הטהרה בבהמות הם: "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ".

בדגים הסימנים הם: "כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ, וְכֹל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם".

מאידך, בעופות נאמר: "כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ", ולא נתפרשו סימני הטהרה ואלו עופות כשרים למאכל, אלא נמנו עשרים וארבע מיני עופות שאסור לאכול [הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה וגו'] ללא הגדרה והסבר מדוע

נאסרו באכילה. וכן נפסק ברמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ה הי"ד) ובשו"ע (יו"ד סי' פב סעי' א) "סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה, אלא מנה מינים טמאים בלבד, ושאר מיני העוף, מותרים. והמינים האסורים, כ"ד האמורים בתורה".

אמנם במשנה במסכת חולין (פ"ג מ"ו) מבוארים "סימני טהרה" שקבעו חכמים לעופות: "סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו, אבל אמרו חכמים, כל עוף הדורס טמא. כל שיש לו אצבע יתירה, וזפק, וקורקבנו נקלף, טהור".

נמצאנו למדים שלושה סימני טהרה בבהמה: מעלת גרה, מפרסת פרסה ושוסעת שסע.

וארבעה סימני טהרה בעוף: אינו דורס, יש ברגלו אצבע יתירה, יש לו זפק וקורקבנו נקלף.

עוף טהור נאכל במסורת

ב. מדברי המשנה נראה, שאם נוכחנו לראות בעוף את ארבעת סימני הטהרה, אין כל מניעה לאוכלו.

אולם במסכת חולין (סג, ב) אמר רב יצחק "עוף טהור נאכל במסורת". כלומר, אין די בסימני הטהרה בכדי להתיר אכילת עופות ללא "מסורת" ברורה על אכילתם.

ההסבר לכך מבואר בסוגיית הגמרא (שם סב, ב) "אמר רב פפא, תרנגולא דאגמא [עוף הנקרא "תרנגול האגם"] אסירא, תרנגולתא דאגמא [ועוף הנקרא "תרנגולת האגם"] שריא [מותרת]. וסימניך, עמוני ולא עמונית [כלומר, סימן לדבר שרק המין הקרוי בלשון זכר אסור, מאיסור עמוני ולא עמונית]. דרש מרימר, תרנגולתא דאגמא אסירא" [ואף שבתחילה החזיקוה לטהורה], וזאת מפני שפעם אחת: "חזיוה דדרסה ואכלה [ראו חכמים שהיא דורסת ואוכלת], והיינו [העוף הנקרא] גירותא". ופירש רש"י (ד"ה חזיוה) "ומתוך שאין אנו בקיאין בהם, נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמא ידרוס, דהא הך תרנגולתא דאגמא היו מחזיקין בטהורה, ולאחר זמן ראוה שדורסת, **ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת**. עוף שמסרו לנו אבותינו טהור, ושלא מסרו לנו יש לחוש. ובמסורת יש לנו לסמוך, כדאמר לקמן (סג, ב) שעוף טהור נאכל במסורת".

ומבואר כי "תרנגולת האגם", היתה מוחזקת כטהורה כי בשעת בדיקתה התרנגולת לא דרסה. אולם לאחר זמן היות וראוה דורסת, נפסלה מאכילה. ומוכח איפוא, שאין אפשרות להסתמך רק על סימני הטהרה שנמצאו בעופות, כי יתכן שבשעת הבדיקה העוף לא דרס, ואילו לאמיתו של דבר העוף נמצא דורס, ודבר זה נודע רק לאחר מכן. ולכן יש צורך להסתמך על "מסורת" - "עוף שמסרו לנו אבותינו טהור, ושלא מסרו לנו יש לחוש".

וכך נפסק למעשה בשו"ע (שם סע' ב) "ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו [אצבע יתירה, זפק וקורקבנו נקלף], אין לאכלו לפי שאנו חוששים שמא הוא דורס, **אלא אם כן יש להם מסורת**, שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור", וכמבואר באותה הלכה שם: "ועוף טהור נאכל במסורת, והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור. ונאמן צייד לומר, עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינים הטמאים האמורים בתורה ובשמותיהם".

יחד עם זאת, מדברי מרן המחבר (שם סע' ג) נראה שאפשר להתיר ולאכול עופות **גם ללא מסורת**, על סמך **צורת החרטום וכף הרגל**: "יש אומרים שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז, בידוע שאינו דורס, ומותר באכילה אם יש לו שלשה סימנים בגופו". ואילו מדברי הרמ"א נראה, שלעולם אין לקבוע את כשרות העוף ללא מסורת: "ויש אומרים שאין לסמוך אפילו על זה, ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור, וכן נוהגין ואין לשנות".

באנציקלופדיה לכשרות המזון (עמ' צח) סיכם את השיטות וכתב: "נפסקה ההלכה שאין לאכול שום עוף אפילו שיש לו ג' סימני טהרה, אלא אם כן יש מסורת שהוא טהור. ואע"פ שמרן בשו"ע כתב שסומכים על סימנים בעוף שיש לו חרטום רחב וכף רגל רחבה כשל אווז, ובידוע שאינו דורס, ומותר באכילה אם יש לו ג' סימני טהרה בגופו, הרמ"א חולק על כך שאין לאכול עופות אלא על פי המסורת. ועיין בזבחי צדק (אות כד) שאין לנו אלא דברי מור"ם הרמ"א. ובכף החיים (אות כט) כתב שהעיקר לסמוך על המסורת. **נמצא שהמסורת היא הקובעת את כשרות העוף**, ולאחר שיש לו ג' סימני טהרה ולא דורס כאמור לעיל". אמנם כל זה לשיטת האשכנזים הפוסקים כרמ"א, אך לספרדים הנוקטים כמחבר אפשר לבדוק על פי הסימנים ואין צורך במסורת כלל".

נאמנות על המסורת

ג. לאחר שנתברר כי המסורת קובעת את כשרות העופות, יש לברר על מי ניתן לסמוך בהעברת מסורת זו.

כאמור לעיל, בשו"ע נפסק "ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינים הטמאים האמורים בתורה ובשמותיהם". ומבואר כי ניתן להסתמך על עדותו של אדם הבקי במיני עופות, המעיד על עוף שאינו מוכר כי הוא כשר לאכילה, כי ההלכה היא שעד אחד נאמן באיסורין, כפי שמבואר בחכמת אדם (כלל לו סע' ט) "ואם בא לפנינו עוף שאין אנו מכירים אותו כלל, לא שייך בו מנהגי מדינה. ואם עד אחד מעיד עליו שהוא מקובל מפי נאמן שעוף זה טהור, הוא נאמן, דעד אחד נאמן באיסורין".

והוסיף המהרי"ל (סימן צה) כי בעניינים אלו מסתמכים רק על אדם גדול "בר סמכא" המדייק בעדותו, והיות ואדם כזה אינו בנמצא כיום, אי אפשר להסתמך על עדויות בענייני מסורת באכילת עופות: "הבא להעיד מסורת חדשה על עוף נכרי שאין מכירים אותו, יצטרך **שיהיה בר סמכא**, ומעיד על אנשי מדינה או עיר אחרת שהוא מנהג פשוט שם לאוכלו, או שמקובל מפי אדם גדול, דכדאי לסמוך על עדותו דוודאי דייק שפיר וחזי מאן דאסהיד עליה [שהעיד באופן מדוייק ואף העידו עליו שהוא אדם נאמן], אבל איניש דעלמא או דאסהיד שראה או שמע מאיניש דעלמא, אהא לא סמכינן, דילמא לא דייק שפיר. ובשינוי מועט מתהפך הענין ועביד דטעי, **וזה אינו נמצא האידנא כלל**".

וכן נקט להלכה רבי יהונתן אייבשיץ (כרתי יו"ד סי' פב ס"ק א) "שורת הדין, אם עד אחד אומר שמקובל מפי נאמן שעוף הזה טהור הוא נאמן, דעד אחד נאמן באיסורין. רק עכשיו לגרעון הדורות, בעוונותינו הרבים אין לסמוך רק על אדם מוחזק בכשרות ובר דעה שלימה, ששמועתו מכוונת ואומר מפי תלמידי

חכמים, בקי בדברים ובקי בהן ובשמותיהן. ולכן מאד צריך עיון חדש בזמנינו מסורת חדשה של עופות, לא שערום אבותינו".

ולאור כל זאת כתב החכמת אדם (שם) "**בזמן הזה אין לסמוך כלל על שום אדם**, ואסור לאכול רק מה שהוא פשוט וידוע שהוא טהור". והוסיף: "ונראה לי פשוט, דאפילו ידעינן בודאי שאוכלים אותו במקום אחד, צריך שיהא ידוע שאותו מקום אוכלים על פי תלמידי חכמים וותיקין. מה שאין כן מקום חדש שנתישב בקרוב ואינם מצויים שם חכמים שראוי לסמוך עליהם, ודאי דאין עדותם כלום, דאולי הוא טעות בידם".

ד. בנוסף על האמור, כאשר מסתמכים על מסורת שאוכלים מין עוף במקום אחר, חייבים לקבל עדות מפיהם של עדים שראו בעצמם את העוף שנאכל במקום אחר ורואים את אותו העוף במקום זה, כפי שחידש בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן לד) "מכל מקום הא על השם לבד ודאי אין לסמוך, דאולי יש דומים לו שנקראו גם כן בשם זה, וגם יש שינוי בהשמות בין המדינות. אלא צריך דווקא שהמעידים יראו ויכירו בטביעות עין שעוף זה הוא שאוכלים אותו במדינה ההיא, ויהיו אנשים מדקדקים, שלא יאמרו **בדדמי**". דהיינו העדים חייבים לדקדק ולהעיד על העוף מתוך ידיעה ברורה שעוף זה נאכל במקום אחר, ואין די באמירה מסופקת שהעוף **דומה** לעוף שנאכל, או שעוף **בשם** זהה נאכל במקום אחר.

וכפי שסיכם באנציקלופדיה לכשרות המזון (עמ' צח) "וכל עוף שמסופקים בדבר זהותו וכשרותו על אף ששמו זהה לשם של עוף טהור אין לסמוך על כך, היות ושמות בעלי חיים משתנים בהתאם למקום ולזמן. ואף באותה לשון משתנים השמות מזמן לזמן, ולא תמיד השמות המובאים בספרים הם אותם השמות בהם נקראים העופות היום, וכן אין לסמוך על השמות המדעיים הניתנים לעופות שהגדרת סוגי העופות כאמור בדברי חז"ל אינה זהה בהכרח להגדרה במדע".

הסתמכות על עדות בכתב וציורים

ה. זאת ועוד, האדמו"ר ממונקאטש כתב בספרו דרכי תשובה (יו"ד סי' פב ס"ק לד) בנדון כשרות תרנגול ההודו [יבואר להלן **בפרק ב** בהרחבה] כי לא ניתן להסתמך על **עדויות בכתב** להתיר אכילת עופות: "ויצא בדפוס בזמן ההוא קונטרס מהג"ר מיאס, הנקוב בשם עוף טהור, והביא ממה שהשיג מכתבים מאיזה רבנים גדולים מעיה"ק ירושלים, כי העופות הנמצאים שם בארץ הקודש דומים בתארם ובצלמם כדמות העופות הללו, ואוכלים אותם שם בלי שום שאלה כלל. והביא גם כן ב' קונטריסין מהרב ר' שמואל העליר מצפת, דבתחילה העיד לומר שאינו דומה עופות הללו להני עופות דארץ ישראל, ואחר כך הדפיס להיתרן וחזר מעדותו הנ"ל, והעיד אחר כך שהם דומים ממש להני דארץ ישראל. והאריך וכתב דעל עדותו של הר"ש העליר אין לסמוך כלל לא לאיסור ולא להיתר, כיון **דמדין תורה אין מקבלים עדות רק מפיהם ולא מפי כתבם**, רק בדיני ממונות אמרו חז"ל לסמוך על עדותו משום נעילת דלת בפני לווה, ובדיני איסור והיתר דדמיא לדיני נפשות בוודאי לא מהני עדות בכתב וצריך להעיד בפיהם דווקא".

לאור האמור, דן הרב נפתלי יחיאל וינברג (קובץ ישורון, חלק יד עמ' תתקיח) האם לדעת הדרכי תשובה והאגרות משה ניתן להתיר אכילת עופות על סמך ציורים או תמונות: "בשנת תקצ"ב נדפס בליוורנו איטליה ע"י הרב יצחק ב"ר מאיר הכהן ספר זבחי כהן על שחיטה בדיקה וניקור, ובתוך הספר הדפיס ציורים ושמות של שלשים עופות מהמפורסמים שמופיעים שם, הם תור שליו פסיון אדום חזה טווס שחרור ועוד, וכותב שיש לעופות אלו מסורת כשרות רצופה באיטליה. ויש לעיין מה דעת הדרכי תשובה והאגרות משה בכגון דא. ובאמת מצאנו שהחיד"א בספרו מחזיק ברכה, וכן הכף החיים והזבחי צדק כתבו בספריהם שמות של עופות המוחזקים ככשרים. ויתכן שכתבו כן משום שרצו להעיד על מסורת כשרות, ואולי חולקים על הדרכי תשובה והאגרות משה".

העולה מן הדברים: בתורה לא נאמרו סימני טהרה לעופות, אולם חכמים קבעו ג' סימנים לכשרות העוף: אצבע יתירה, זפק, וקורקבנו נקלף. ולדעת מרן המחבר, יש אפשרות להתיר ולאכול עופות **גם ללא מסורת**, על סמך **צורת החרטום וכף הרגל**. אולם הרמ"א חלק עליו, וכתב שלעולם אין לקבוע את כשרות העוף ללא מסורת.

ונתבאר בדברי החכמת אדם, כי בעדות על מסורת אכילת עופות ניתן להסתמך רק על אדם גדול "בר סמכא" המדייק בעדותו. ובשל כך כתב: **בזמן הזה אין לסמוך כלל על שום אדם**, ואסור לאכול רק מה שהוא פשוט וידוע שהוא טהור".

עוד נתבאר כי בעדות על מסורת אכילת העופות, חייבים העדים לדקדק ולהעיד על העוף מתוך ידיעה ברורה שעוף זה נאכל במקום אחר, ואין די באמירה מסופקת שהעוף **דומה** לעוף שנאכל, או שעוף **בשם** זהה נאכל במקום אחר. וכמו כן, לא ניתן להסתמך על עדות בכתב.

ממוצא הדברים נבוא לפולמוס הגדול שהתעורר בין פוסקי ההלכה לפני כשלוש מאות שנה, כאשר הובא לאירופה 'תרנגול ההודו' מארה"ב, ונחלקו הדעות האם מותר לאוכלו.

פרק ב: תרנגול הודו

'תרנגול הודו' הוא עוף שמוצאו ממרכז יבשת אמריקה, ונקרא 'הודו' כי כאשר קולומבוס גילה את יבשת אמריקה, סבר בהתחלה [בטעות] שיבשת זו היא הודו. על פי הידוע, בשנת 1519 עם כיבושה של מקסיקו בידי הכובש הספרדי קורטוז, הביאו הספנים הספרדים את תרנגול ההודו לספרד, ולאחר מכן בשנת 1524 לאנגליה, ומאז התרבה והופץ באירופה ובשאר חלקי העולם.

'תרנגול הודו' שונה מהתרנגול הרגיל: ראשית כל, תרנגול הודו גדול יותר משאר התרנגולים. שנית, לתרנגול הודו יש נוצות ברגלים, שלא כתרנגולים הרגילים. מלבד זאת, תרנגול הודו משונה משאר התרנגולים באורך צווארו, בקולו המשונה והעב. כמו כן כרבולתו של תרנגול הודו שונה מכרבולתם של התרנגולים הרגילים.

לפיכך, כאשר "התגלה" תרנגול ההודו באירופה, בהיותו שונה מהתרנגולים המוכרים, וכן לא היתה מסורת ברורה על אכילתו, דנו הפוסקים האם מותר לאוכלו.

דעת האוסרים

ו. הדרכי תשובה (יו"ד סי' פב אות כו) הביא את דברי השואל ומשיב (מהדורה חמישאה ח"א סימן סט) שכתב: "דאם נחליט כדברי הרמ"א דאפילו יש לו הג' סימנים אסור לו לאוכלו אלא אם כן יש לו מסורת, איך אוכלים עוף האינדיק [תרנגול הודו] שבא מאמריקה, שבודאי לא היה שם מסורות, ומכל מקום אוכלים אותו בכל המדינות שישראל דרים שם. ובעל כרחך שהדור שלפניו לא פסקו כן, וסמכו על סימנים גם בלא מסורת. ולפי זה עתה שקבלנו עלינו חומרות הרמ"א, אין לנו היתר לאוכלו".

הגר"ש קלוגר (שו"ת טוב טעם ודעת תליתאי סימן קנ) יצא גם הוא בחריפות כנגד האוכלים את תרנגול ההודו: "אני הגבר ראה עני בשבט עברתו ח"ו, אשר הצליח מעשי שטן והתחיל מכשול חדש לבית, בהבאת העופות החדשים ממדינת אמעריקא, אשר לא שערום אבותינו חדשים מקרוב באו. והנה על עוונות הראשונים מצטערים, ועכשיו מתחיל השטן להביא עלינו ח"ו חדשים להדאיב לבנו. והנה זה כשני שנים אשר התחיל הדבר הרע הזה, ונשאלתי עליהם והשבתי לאיסור. לכך הנני להודיע שהעופות הבאים מאמעריקא המה אסורים, המה וביציהם ותולדותיהם בהם, והיזהרו מהם כנזהר מנבלות וטרפות, ויהיה אחד נזהר מלאכול מכליו אם יהיה איזה חשד עליו שאוכל מעופות. לא כן העופות הללו שאין להם חזקת היתר הוי תרי ספקא דאורייתא ולחומרא, ובפרט לדידן דשום סימן לא מהני רק מה דהוי לנו מסורת, והרי סימנים מובהקים ודאי הוי מן התורה, ומ"מ לא סמכינן עלייהו רק על המסורת, פשיטא דבאין מסורת ודאי אסורים".

והאדמו"ר מקאמרנא כתב בספרו היכל ברכה (פרשת דברים) שעל עופות אלו אין שום מסורת "והם כשאר שרץ טמא".

ובקובץ מנהגים והליכות המכתב סופר (עמ' רכט) מובאת עדותו של רבי שמעון סופר, בנו של החתם סופר: "הנה זה ארבע שנים אשר באתי הנה עיר קראקא, ראיתי עופות תרנגולים החדשים מקרוב באו מאי קאכין אשר בקצה ארץ הודו נאכלים פה בלי מיחוש כלל לבעלי נפש החסידים ואנשי מעשה. וידעתי כי בארץ מולדתי מדינת הגר החרדים היו מושכים ידיהם מהם, ואחריהם נמשכתי גם אני ובני ביתי לבלתי אכלם".

וכפי שהזכרתי בתחילת הדברים, גם רבי יעקב קמינצקי, נמנע מאכילת תרנגול הודו, וכפי שמובא בקובץ ישורון (בהמשך דבריו המובאים לעיל) "מפי מו"ר הג"ר שמואל קמינצקי ראש ישיבת פילדלפיה שמעתי, שאביו מרן הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל החמיר שלא לאכול מהם. והסביר שקודם שהתחתן אכל, אולם כשהתחתן עם הרבנית שהיתה בת הגאון ר' דוד צבי העליר משגיח בישיבת סלבודקה, הפסיק לאכול מהם, משום שהרבנית באה מהעיירה שוועאל בליטא שהחמירו שם ולא אכלו אותם. גם הר"ר שמואל שליט"א קיבל החומרה על עצמו ואינו אוכל מהם. אמנם משום שלא נמנע בתור קבלה או מנהג רק בתור חומרא, כל משפחתו אכן אוכלים תרנגול הודו".

מסורת באכילת תרנגול הודו

ז. במציאות, רוב רובם של הקהילות והעדות אוכלים תרנגול הודו, וחובה לבאר איפוא, מדוע מותר לאוכלו ללא מסורת על כשרותו.

ואמנם האדמו"ר מצאנז הביא בשו"ת דברי חיים (סימן ח) עדויות כי תרנגול הודו היה נאכל בארץ ישראל: "בתחילה כאשר נתפשטו כאן העופות החדשים ושאלו אותי אם לאוכלם, ואמרתי שאין לזוז מדברי הרמ"א (יו"ד סי' פב סע' ג) ולא להתיר בסימנים רק על פי מסורה, אם כי נמצא אתי דרכים ופלפולים להתיר גם כן ע"י סימנים, לא הואלתי לסמוך עלי רק לילך על פי מסורה. ודרשתי וחקרתי היטב, עד שהעידו בפני ת"ח גדולים ויראי השם הניכרים לנו, כי כמות התרנגולים הנמצאים בגלילותינו אוכלים אותם בארץ הקדושה מימים קדמונים על פי מסורה שבידיהם, ואפשר עוד **מימי התנאים**, והמה נקראים שם קובריצר הינער. וביחוד שמעתי שגם למדינה הזאת הובאו מאי קובריץ אשר הביאו אותם השרים, והיו אז מעט, ובמשך הזמן נתרבו כמה. וכמה תלמידי חכמים ויראי השם שהיו אצלי מארץ הקדושה ושאלתי אותם, ואמרו כולם בפה אחד שאוכלים אותם בארץ הקדושה. ועל פי מסורה הזאת התרתי אותם, ולא חזרתי מדברי עד עתה, ויאכלו ענוים וישבעו".

יתכן וכוונת הדברי חיים בדבריו שתרנגול הודו היה נאכל כבר בזמן התנאים, לדברי הירושלמי (ברכות פ"ג ה"ה) "לוי אמר מרחיקים מצואת חזיר ארבע אמות [כדי לקרוא קריאת שמע] ומצואת התרנגולין ארבע אמות, ר' יוסי בר אבון בשם ר' חונא ובלבד **באדומים**". וכפי שנפסק בשו"ע (או"ח סי' עט סע' ו) "בירושלמי אוסר לקרות כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך, וכנגד צואת **תרנגולים אדומה**". וה"תרנגולים האדומים" הם תרנגולי הודו, כפירושו של הרשב"א המובא בדברי המג"א (ס"ק יד) "מלשונו משמע שרצונו לומר הצואה אדומה כמו שכתבו תלמידי רבנו יונה. והרשב"א פירש שהתרנגולים אדומים הוא מה שקורין ענגלי"ש הא"ן בלשון אשכנז". נמצא איפוא, כי תרנגול הודו נאכל בארץ ישראל מקדמת דנא, ולדעת הדברי חיים יש מסורת ברורה לכך עד ימינו.

גם בשו"ת שואל ומשיב (תליתאי ח"א סימן קמט) הזכיר את מסורת אכילת תרנגול הודו בארץ ישראל: "והנה בשנת כת"ר נשאלתי על זה והשבתי להיתר, ואשתקד נתעורר הרעש שנית בזה והיגעני חבילות חבילות מכתבים בזה שגם במלאדוויא וואלאכייא וטורקיא וארץ רוסיה ובלונדון, אוכלים אותם בלי פקפוק, וכן העידו שהרב הגאון החסיד משיפטווקע אכל אותם בארץ הקודש".

וכאמור לעיל [**אות ה**] הדרכי תשובה הזכיר "קונטרס מהג"ר מיאס הנקוב בשם עוף טהור, והביא ממה שהשיג מכתבים מאיזה רבנים גדולים מעיה"ק ירושלים, כי העופות נמצאים שם בארץ הקודש דומים בתארם ובצלמם כדמות העופות הללו, ואוכלים אותם שם בלי שום שאלה כלל". והביא בשם שו"ת מי באר (סימן יט) שכתב: "וכבר ידוע בעוף אינדיק שהיה מסורה ברורה מאנשי אינדא [הודו], קבלה עד משה רבינו שהוא עוף טהור. אלא שהיה מחלוקת אם לסמוך על אנשי אינדא, ובזה נחלקו חכמי הדור עד שעמד הריב"ש והכריע כחכמי המתירים, ואמר שיש לסמוך על אנשי אינדא, כי יש שם יראים ושלמים, כל אנשי אינדא נזהרים ממאכלות אסורות". [בקובץ אור ישראל (גליון לו עמ' רנא) הובא בשם רבי יצחק יהודא יחיאל מקמארנא, ש"הריב"ש" הוא רבי ישראל בעל שם טוב].

ח. מלבד המבואר לעיל, מצאנו בדברי הפוסקים טעמים נוספים להתיר אכילת תרנגול הודו, גם ללא מסורת על כשרותו.

הדרכי תשובה (יו"ד סי' פב ס"ק לד) כתב בשם שו"ת ערוגת הבושם: "מה שכתב הרמ"א שאין לסמוך על סימן טהרה ובעינן מסורת, זה דווקא בעוף שאין ידוע בבירור ויש בו מקום להסתפק שמא הוא דורס. אבל בעוף שאנו מכירים בו טובא והוא שכיח ומתגדל בביתנו לאלפים ורבבות, ואנו רואים מכמה שנים שאינם דורסים, אין צריך מסורות כלל".

ומבואר בדבריו, שגם לדעת הרמ"א, הצורך במסורת להתיר אכילת עופות, נועד להכריע **ספק** האם העוף דורס, או לא. אך אם ברור למעלה מכל ספק שהעוף אינו דורס, אין צורך ל"מסורת" כדי להתיר את אכילתו. ומשום כך אין צורך ב"מסורת" להתיר אכילת תרנגולי הודו, כי כבר הוכח מעל לכל ספק שאינם דורסים במשך מאות השנים שהם מצויים בכל רחבי העולם.

טעם אחר כתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ב סימן כב) בנדון אכילת אחד מסוגי האווזים: "אחר שכבר נהגו לאכלם, ומסתמא גם אז היה על פי הוראת חכם שנראה לו שהוא מין אווז הטהור והוחזקו בזה להיתרא, אין לנו לאסרם ולהוציא לעז על אבותינו שאכלו עוף טמא ח"ו. והרי תרנגולתא דאגמא שאכלו [לעיל **אות ב**] מסתמא לא היה אפילו מסורה שהוא כשר, אלא שהיו מדומים שהוא מין תרנגול עד שראו טעותם. הא אי לא נודע שדורסים, לא מיחו בהם אחר שכבר יצאו בהיתר". לדעת הנצי"ב, גם עוף שאין עליו מסורת, ובשל כך אין להתיר את אכילתו מעיקר הדין, במידה ונוצרה מציאות שהוא "מוחזק" כעוף כשר ונאכל על ידי הציבור, אין לאסור את אכילתו ללא ראיה ברורה שעוף זה אינו כשר.

וזו הסיבה להיתר אכילת תרנגול הודו בזמנינו: "ותדע שהיתר העוף אינדיק [תרנגול הודו] שאנו אוכלים היו הרבה מערערים עליהם בשעה שהביאום מאינדיא, ולא היה מסורת על כשרותם, וגם עוד היום יש מחמירים ופורשים מהם. ומכל מקום כבר נהגו להיתר ואין פוצה פה, והוא משום שכבר הוחזקו להיתרא ואין ראיה לאסרם".

> **לסיכום:** אף שחלק מהפוסקים וגדולי הדורות הקודמים החמירו על עצמם ונמנעו מאכילת תרנגול הודו, ויש מהם שאסרו את אכילתו, רוב מנין ובנין של הפוסקים התירו את אכילתו, כמבואר לעיל, וכמובא באגרות האדמו"ר מהר"ש מליובאוויטש (אגרות קדש, אגרת ו), וכן נהגו החזון איש והקהילות יעקב (ארחות רבינו ח"ג עמ' עב), וכפי שגם נפסק בילקוט יוסף (איסור והיתר סימן פב).

פרק ג: שור הז'בו

במקומות אחדים, בעיקר בדרום אמריקה, מצויים שוורים מזן ז'בו (Zebu). לשוורים מזן זה יש אמנם את כל סימני הטהרה [מעלת גרה, מפרסת פרסה ושוסעת שסע], אך הם שונים במראיהם משאר

השוורים הידועים כמין הבקר המותר באכילה. על גבם צומחת גבשושית לא גדולה, כעין "גיבנת", ועליה צומחות שערות.

בשנת תשס"ד, התברר שקיים חשש שבין השוורים הנשחטים בדרום אמריקה, תחת השגחת ועדי הכשרות המהודרים, יש גם שוורים מזן הז'בו, או מורכבים מזן זה. כתוצאה מכך התעורר פולמוס גדול בקרב פוסקי דורנו, האם מותר לאוכלם, היות ולא ברורה המסורת אודות אכילתם.

סימני כשרות בחיות

ט. כאמור לעיל [**אות א**] סימני הטהרה **בבהמות** מפורשים בתורה: "וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ". ובמסכת חולין (נט, א) הוסיפו כי "חיה בכלל בהמה היא לסימנין", כפי שנפסק ברמב"ם (מאכלות אסורות פ"א ה"ב) "סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם שני סימנין מפרסת פרסה ומעלת גרה עד שיהיו שניהם, **וכל בהמה וחיה** שהיא מעלת גרה אין לה שינים בלחי העליון, וכל בהמה שהיא מעלת גרה הרי היא מפרסת פרסה, חוץ מן הגמל, וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה היא מעלת גרה חוץ מן החזיר". וכדברי הטור (יו"ד סי' עט סע' א) "**וחיה היא בכלל בהמה, שאינה ניתרת אלא באלו שני סימנים**".

אולם יש הבדל בין בהמה טהורה לחיה טהורה "שהחיה חלבה מותר ודמה טעון כיסוי, והבהמה הטהורה חלבה בכרת ואין דמה טעון כסוי" (רמב"ם שם ה"ט). ולצורך זה קבעו חכמים סימנים בקרני הבהמות והחיות לזיהוי חיה טהורה, כמובא ברמב"ם שם: "וסימני חיה מפי השמועה הן, כל מין שהוא מפריס פרסה ומעלה גרה ויש לו קרנים מפוצלות, כגון האיל הרי זה חיה טהורה בודאי, וכל שאין קרניו מפוצלות אם היו קרניו כרוכות כקרני השור וחרוקות כקרני העז ויהיה החרק מובלע בהן והדורות כקרני הצבי הרי זו חיה טהורה, ובלבד שיהיה בקרנים שלשה סימנין אלו כרוכות, חרוקות, והדורות".

סימנים אלו נקבעו להלכה בשו"ע (יו"ד סי' פ סע' א).

"מסורת" באכילת בהמות וחיות

י. הש"ך (שם ס"ק א) כתב על דברי השו"ע שהביא את ג' הסימנים שנתנו חכמים לחיה: "עיין פירוש של דברים אלו בבית יוסף, **ולפי שאין לנו עתה אלא מה שקיבלנו במסורת**, וכדלקמן סימן פ"ב גבי סימני העוף, קיצרתי".

ומבואר בדבריו המחודשים שגם בזיהוי החיות והבהמות הטהורות דרושה "מסורת", כשם שנפסק לגבי עופות. אולם נחלקו האחרונים בהבנת דברי הש"ך, האם ה"מסורת" נצרכת לעצם הכשרת אכילת הבהמות והעופות, דהיינו שגם אם נמצאו בהם סימני הכשרות, אין די בכך, כדין העופות כמבואר לעיל, שיש צורך גם במסורת. או שנאמר שאם נמצאו סימני הכשרות, אז הבהמה ודאי מותרת באכילה, וה"מסורת" דרושה רק להבחנה האם זו חיה או בהמה.

הפרי מגדים (שפתי דעת ס"ק א) נקט שה"מסורת" דרושה רק להבחנה האם זו בהמה שחֵלבה אסור באכילה או חיה שחֵלבה מותר [כי התורה אסרה רק חֵלב בהמה טהורה הראוי להקרבה], כדבריו: "כיון שרבו הפירושים אין לאכול החלב אלא במסורת, דאין אנו בקיאים במובלע חרקייהו ושאר הסימנים". אך לעצם אכילת בהמות וחיות שנמצאו בהם כל סימני הטהרה, אין כל צורך ב"מסורת".

אולם החכמת אדם (כלל לו סע' א) למד בדברי הש"ך "ולפי שאין אנו אוכלים אלא **מה שקיבלנו במסורת מאבותינו** (כדלקמן סע' ו), ואם כן **אסור לנו לאכול מן החיות**, רק הצבי שניכר לנו. ולכן לא העתקתי הסימנים, והרוצה לידע ימצא בשולחן ערוך סימן ע"ט וסימן פ'". ונמצא בדבריו כי לא ניתן לאכול בהמות וחיות שאין לנו "מסורת" ברורה על אכילתם, ואפילו אם נמצא בהם סימני טהרה.

וכדעתו פסק לדינא החזון איש (יו"ד סימן יא ס"ק ד) "אחרי שידוע כמה שהחמירו רבותינו הראשונים והאחרונים שלא לפרוץ גדר שגדרו הראשונים, אין לנו לנטות מדברי הגאון חכמת אדם שקבע בספרו שמנהגנו **שלא לאכול בהמה וחיות אלא במסורת**, וכפי פשטן של דברי הש"ך סי' פ סק"א, ודלא כהפרי מגדים". והוסיף: "ואף לפי דברי הפרי מגדים, לדידן אסור משום מנהג שקבע בחכמת אדם, וספרו התפשט בדורו בכל ארץ ליטא. אבל העיקר שדברי הש"ך הם כפירוש החכמת אדם, ואין לפרוץ גדר במנהגן של ישראל ואין לנו שום הכרח לזה, **ודי לנו בבקר ובצאן שבמסורת**".

ובהמשך מובא מכתב נוסף מהחזון איש: "יסוד הדבר לקבוע כוונת הש"ך (יו"ד סי' פ סק"א, שכתב שאינו נכנס להאריך בפירוש סימני הקרניים שאמרו חכמים להכריע בין חיה לבהמה, לפי שאין לנו עתה אלא מה שקיבלנו במסורת, וכדלקמן ברמ"א סי' פ"ב גבי סימני העוף. רהיטת הדברים **שמנהגינו שלא לאכול מין חדש על ידי סימנים** כמו שכתב הרמ"א בעוף. וצריך לומר דהיה פשוט להם מנהג זה. והדור של הש"ך היה דור של חכמים גדולים, הבית דין של החלקת מחוקק והגאון ר' יהושע השיל, ורבני הגלילות, וכל ישראל היו נשמעים להם, על פיהם יצאו ועל פיהם באו, והיה שימת לב על כל מנהג".

כשרות פר הז'בו

יא. על סמך דברי החזון איש שהכריע כדעת החכמת אדם, להצריך "מסורת" כדי להתיר אכילת מינים חדשים של בהמות שיש בהם את סימני הטהרה, "גילה הגרי"ש אלישיב את דעתו שמן הראוי להימנע מאכילת זן זה", (הובא על ידי ידידי רבי אשר וייס, בספרו מנחת אשר על חומש ויקרא, פרשת שמיני; לעת עתה לא מצאתי תשובה כתובה מהגרי"ש בענין זה).

אולם הראשון לציון, רבי שלמה עמאר, ערך בספרו שו"ת שמע שלמה (ח"ה סימן י) תשובה מקיפה בנדון כשרות פר הז'בו, ולאחר שהביא מדברי הפוסקים שהכריעו כדעת הפרי מגדים [שאין צורך ב"מסורת" כדי להתיר אכילת מינים חדשים של בהמות שיש בהם את סימני הטהרה], הלוא הם: רבי ישראל יהושע מקוטנא, בספרו יבין דעת (יו"ד סי' פ סק"א), והכף החיים (יו"ד סי' פ ס"ק ה), כתב: "והן היום, כ"א אדר תשס"ד, ביקרתי בבית הגאון המובהק מגדולי פוסקי הדור בעל שבט הלוי שליט"א, ודיברנו בענין בהמות

אלו ואמרתי לו חלק מדברי הנזכרים בדרך קצרה, ואמר לי שהוא גם כן מתיר בהמות אלו, וכבר כתב תשובה על זה והיא ל"ו נדפסה בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן קי"ד".

ולא עוד, אלא הוסיף, שגם לשיטת החזון איש שהחמיר להצריך "מסורת" באכילת **מין חדש** של בהמות, לא היה אוסר את פר הז'בו, שאינו "מין חדש" וגם יש מסורת על אכילתו: "ולענ"ד גם למי שמחמיר להצריך מסורת יודה בנדון דידן שאין צריך מסורת כלל. הלא אמרו אלא בדברים חדשים מקרוב באו ולא ידעום מקודם, בזה הוא דאמרו דאע"פ שיש להם סימנים, לא די בכך וצריך מסורת. למשל, בתרנגול הודו, דהיה על זה רעש גדול בהרבה מקומות שלא הכירום. ומלבד שבעוף צריך מסורת מדינא דגמרא, הנה זה מין חדש שאינו לא מן התרנגולים ולא מן היונים ולא משאר העופות שרגילים לאוכלם, ובזה צריך מסורת. אבל בזה [פר הז'בו] שהתברר באר היטב שהוא מהפרות הרגילות בלא שום חילוק, ואינו מין חדש, בזה גם המחמירים יודו שאין צריך במסורת כלל. שהרי העובדא המפורסמת היום שהם פרים ורבים עם העגלים והפרות הרגילים מוכיחה כמאה עדים שהם פרות רגילות, וכמו שיש כמה סוגים פרה הולנדית ואוסטרלית וערבית ועוד, הכי נמי יש פרה הודית הנקראת ז'בו, ואין שום הבדל, ואין צריך בזה לשום מסורת כלל ועיקר.

ועוד, גם אם יש צורך במסורת, הרי יש להם מסורת שבמקומות שהם היו שם אכלו אותם עם ישראל אשר שם. וכמו בהודו ואגפיה, וכן בברזיל, שכמעט שאין שם בהמות אחרות רק מהמין הזה, וגם בארגנטינה ואורוגוואי יש הרבה מהסוג הזה, ואוכלים אותם בלי פקפוק. וגם לארץ ישראל שחטו מהם, והעידו ראשי צוותות השוחטים הותיקים שכבר לפני קרוב לארבעים שנה שחטו מהם בחבש ויביאו הבשר ארצה". ובסיום דבריו מציין הרב עמאר: "וגם בשיחה עם מרן מופת הדור רבינו עובדיה יוסף פשיטא ליה להיתר".

בהקשר ל"מסורת" בארץ ישראל על אכילת הז'בו, מעניינים דברי הרב ישראל מאיר לוינגר, אב"ד באזל, מהמומחים הגדולים ביותר בעולם בתחום כשרות בעלי החיים, הכותב בספרו מאור לכשרות (כרך א' חלק ה, עמ' 137) "בזמן מלחמת השחרור, מספר הרב וינגוט, שאביו היה השוחט במטולה, הרב מיכאל דב וינגוט, הביאו בהמות שחורות גדולות מסוריה. לבהמות אלו היתה דבשת, וטענו שהיא נוצרה מהעול שהושם על הצוואר בשעת העבודה. בהמות אלו נשחטו בגליל. כבר בריצפת פסיפס שנתגלתה בחפירות בית הכנסת בבית אלפא, מוצאים בקר עם דבשת, וישנה הדגשה על הדבשת הדומה למיני הז'בו. מכאן שלפני יותר מאלף שנים, הכירו כאן [בארץ ישראל] את הבהמה הזו. קוריוז מעניין נגלה לי, בשעת ביקור בשנת תשס"ד בישיבת לומז'ה בפתח תקוה, שסיום בנייתה היה בשנת תרפ"ט, ראיתי את גלגל המזלות, המצוייר בכיפת האולם. במזל שור מצוייר שהדבשת של הז'בו נראית בו בצורה בולטת ביותר. ברור שכבר בשנה זו, הכירו בארץ פר עם דבשת גדולה".

יב. ובאשר לדברי החזון איש שהכריע כדעת החכמת אדם, כתב הרב ואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קיד), במענה להיתר אכילת "בהמה טהורה, והיא ככל הנראה ממשפחת הבופל, נקרא בלשון שלכם (בייסאן) ושכיח טובא במדינתם אמריקה", כי מדברי החזון איש "דיש הנהגה בארץ ליטא [להצריך "מסורת" כדי להתיר אכילת מינים חדשים של בהמות שיש בהם את סימני הטהרה] מזמן הגדולים בדור

החלקת מחוקק ועמו גאוני ראשי ישראל", יוצאים חומרא וקולא: "מצד אחד הוא גורם חומרא, דאולי ראו להחמיר בכזאת שלא לחדש מינים בלי מסורת אף שאינו דומה כלל לעופות. אבל לאידך גיסא הוא גורם קולא, **דגם לדעת החזון איש היה זה רק בארץ ליטא**. ואף שדברי הש"ך מקובלים לדורות עולם בכל העולם, מכל מקום עדות הפמ"ג ואלו הגאונים שנהרו אחריו, כמאה עדים שאין מסורה כזאת עכ"פ במדינתינו, ואוכלים מה שברור טהור, ושתיקת הרמ"א בסי' פ' על דברי השו"ע ס"א כסימן מובהק דלא היה מסורה עכ"פ במדינתו".

כלומר, לדעת הרב ואזנר, החזון איש שחשש לדעת החכמת אדם להצריך "מסורת" כדי להתיר אכילת מינים חדשים של בהמות שיש בהם את סימני הטהרה, אמר את דבריו רק במקומות שהפוסקים קיבלו על עצמם הכרעה זו, והיינו במדינת ליטא. וממילא, במקומות אחרים, אפשר להקל להתיר אכילת מינים חדשים של בהמות שיש בהם את סימני הטהרה, גם ללא מסורת: "ובכזה פשוט דהוודאי של שאר מדינות להקל [באכילת מיני בהמה גם ללא "מסורת"] מכריע נגד ספק של ארץ ליטא, דחזרינן לגוף דין תורה שאין מקום כלל להחמיר בבהמות וחיות טהורות שסימניהם בדוקים וברורים גם בזמן הזה. וכיון שכן, דבריכם עכ"פ ברורים לארץ אמריקה, שיש בנוסף להנ"ל עוד סמיכת דעת שאין צריך כלל מסורה, כיון שקרוב שבהמה הנ"ל בכלל הבופל המותר מדורות עולם".

ומסיים הרב ואזנר: "ומה שנוגע לארץ ישראל אתרא דמרן החזון איש זי"ע, אין עסקינן עכשיו בזה".

אמנם רבי אשר וייס, כתב כי גם בארץ ישראל, הוראת הגרי"ש אלישיב להימנע מאכילת בשר הז'בו "ניתנה ליוצאי ישיבות ליטא, שקיבלו על עצמן הוראת החכמת אדם כמו שכתב החזון איש שם. אבל חסידים ויוצאי פולין, גליציה והונגריה, שדברי הפמ"ג הם עטרה לראשם, יש להם לסמוך עליו להקל בנדון דידן. ושמעתי מאיש נאמן ת"ח מופלג, שאכן כך יצא מלפני מרן הגריש"א, ותו לא מידי".

העולה מן הדברים: נחלקו הפוסקים, האם יש צורך ב"מסורת" כדי להתיר אכילת מינים חדשים של בהמות שיש בהם את סימני הטהרה. לדעת הפרי מגדים, ה"מסורת" דרושה רק להבחנה האם זו בהמה שמותר לשתות את חלבה או חיה שחלבה אסור, אך לעצם אכילת בהמות וחיות שנמצאו בהם כל סימני הטהרה, אין כל צורך ב"מסורת". ואילו לדעת החכמת אדם לא ניתן לאכול בהמות וחיות שאין לנו "מסורת" ברורה על אכילתם, ואפילו אם נמצא בהם סימני טהרה.

ולמעשה, קבע החזון איש, כי בליטא קיבלו על עצמם להכריע כדעת החכמת אדם "ואין לפרוץ גדר במנהגן של ישראל ואין לנו שום הכרח לזה, **ודי לנו בבקר ובצאן שבמסורת**". ומכלל לאו אתה שומע הן, כי במקומות אחרים שלא קיבלו על עצמם את הכרעת החכמת אדם, אפשר לסמוך על דעת הפרי מגדים להתיר אכילת בהמות שנמצאו בהם סימני טהרה, גם ללא "מסורת" מקובלת על אכילתם.

ובנדון אכילת פר הז'בו, נקטו רוב פוסקי דורנו [הגר"ש ואזנר, הגר"ע יוסף, הגר"ש עמר והגר"א וייס] להתיר את אכילתו, על סמך דברי הפמ"ג הנ"ל, בצירוף עדויות על "מסורת" ברורה באכילתו, ובפרט בארץ ישראל, מקדמת דנא.

פרק ד: מסורת באכילת דגים

ממוצא הדברים נבוא לדון בשאלה שפתחנו בה, האם מותר לאכול מין חדש של דג, שהחומר הגנטי שלו נלקח מדג לא כשר, אך בצורתו החיצונית הוא דומה לדג סלומון, ויש לו סנפיר וקשקשת.

יג. והנה בראש ובראשונה, יש לדון בסימני הכשרות של בעלי החיים, האם יש משקל בהלכות כשרות לחומר הגנטי.

ובפשטות, מסתבר כי הקובע בהלכות כשרות הוא הצורה החיצונית והפנימית של בעלי החיים, והימצאות או העדר סימני הטהרה במבנה גופם. ולכן אם לדג יש את סימני הטהרה המפורשים בתורה - סנפיר וקשקשת, אין זה משנה כלל ועיקר, אם החומר הגנטי שלו נלקח מדג טמא.

אולם עדיין יש לדון, האם לדעת החזון איש, שהכריע כדעת החכמת אדם להצריך "מסורת" באכילת בהמות וחיות, יש גם צורך ב"מסורת" באכילת **דגים**, למרות שנמצאו בהם סימני הכשרות, וכאן למעשה אין כלל "מסורת" באכילת מין חדש של דג, שפותח על ידי מדענים.

ואי לכך נראה לענ"ד על פי המבואר לעיל בדברי הגר"ש ואזנר והגר"א וייס, כי גם לדעת החזון איש, אין צורך ב"מסורת" בכדי להתיר אכילת דגים שנמצאו בהם סנפיר וקשקשת. וזאת משום שהכרעת החזון איש יסודה בהנהגת הפוסקים בליטא שקיבלו על עצמם לגדור גדר כדעת החכמת אדם שלא לחדש אכילת מינים חדשים של בהמות ללא "מסורת". אך במקומות שלא נתקבלה הכרעה זו, מותר לאכול מינים וזנים חדשים של בהמות שיש בהם את סימני הטהרה, גם ללא מסורת.

נמצא איפוא, כי אפילו בליטא מעולם לא קיבלו על עצמם לגדור גדר שלא לאכול מיני **דגים** ללא "מסורת", ועל כן אין כל סיבה להצריך "מסורת" באכילת דגים, ומותר לאכול את המין החדש של הדג הדומה בצורתו לדג הסלומון.

• • •

שיעור זה התפרסם **בספר הזכרון 'כמטר לקחי'**, פרשת שמיני, ובעקבות הפרסום קיבלתי את המכתב הבא:

שלום רב
לאיש העסקים ות״ח מכובד **ר׳ צבי** שליט״א
הנני להעיר הערה במאמר שנדפס בשמך בספר כמטר לקחי שמיני בענין הדג הנוצר במעבדה.
הנה הרי שורשו ועיקרו של הדג הרי נוצר מתא הנלקח מדג טמא, והרי אם כן היצירה הזאת הרי הוא בגדר יוצא מהטמא, דנוצר וגדל והתפתח משורש זו, והרי נפסק הלכה פשוטה במשנה ובגמ' בבכורות ו׳ ובשו״ע יו״ד סימן ע״ט דכל היוצא מהטמא טמא, הגם שהוא מין טהור ממש, ואם כן לא יעזור לנו כל סימני טהרה.

ביקר
שמשון גרוסמן

ראש כולל בירושלים

• • •

על מכתב זה השבתי:
בס"ד, א' אייר תשע"ה
כבוד הרבני הנכבד, הרב **שמשון גרוסמן** שליט"א
ראש כולל בירושלים
אחדשה"ט
במה שהעיר כבוד מעלתו, ששורשו ועיקרו של הדג נוצר מתא הנלקח מדג טמא, נמצא אפוא שיצירה זו היא בגדר "יוצא מהטמא", אכן במאמר זה אין התייחסות מפורטת לעניין זה. ומכל מקום כדרך תורתנו הק' לקצר במקום אחד ולהרחיב במקום אחר, מצ"ב מה שכתבתי בעניין זה באריכות רבה במאמר העומד להתפרסם אי"ה בקרוב בספר "רץ כצבי " בעניין "בשר משובט" [ראה לעיל בסימן הקודם], שהרחבנו בעניין זה של "היוצא מן הטמא טמא", עיין שם אלו מהסניפים המנויים שם נכונים בנדון דידן, ובצירוף עוד סניפים להקל כפי המבואר שם בהרחבה.

אסיים מעין הפתיחה, בהודאה ובברכה, שתזכו להרביץ תורה ולהרבות כבוד שמים

בברכה ובידידות

צבי רייזמן

לוס אנג'לס

• • •

כעבור שנה, שבתי וכתבתי:
בס"ד, י"ג סיון תשע"ו

כבוד הרבני הנכבד, הרב **שמשון גרוסמן** שליט"א
ראש כולל בירושלים
אחדשה"ט
לפני למעלה משנה קבלתי מכתבכם בענין "מסורת בדגים", והנה בימים אלו עסקתי שוב באותו עניין, ומדי דברי בו אמרתי אשנה לחדד את שהתחדש לעניות דעתי בענין זה, לגבי בשר שנוצר בתנאי מעבדה מ'תא' שנלקח מבהמה האסורה באכילה, שאף אמנם שאינו בשר של 'נס', ברם ברור שלא נוכל להגדיר את ה"בשר" ככל "בשר" שנוצר בדרך שנבראים בה בעלי החיים בדרך הטבע, שהרי זו מציאות חדשה של "יצירה" הנעשית על ידי התערבות ידי אדם בדומה לבריאה ע"י ספר יצירה.
על דרך זה יש לומר גם לענין דג שנוצר מתא שנלקח מדג טמא, שנחשב ליצירה חדשה, וממילא שמא לא שייך לגביו הדין של כל היוצא מן הטמא טמא. ולא דומה לנידון של דג שהוסיפו לו סימני טהרה, סנפיר וקשקשת, שהוא ודאי יוצא מן הטמא, או הטמא בעצמו. אשמח לשמוע חוות דעתו בזה.

בברכה שתזכו להמשיך ולהפיץ מעיינותיכם חוצה, ובידידות

צבי רייזמן

לוס אנג'לס